

Абдылдаева Н.У.

Стартап борборунун жетекчиси

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

startup.centre.arabaev@gmail.com

Абакирова А.

студент

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Джолчубекова А.

студент

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Нурдинова К.

студент

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Жайлообек уулу Т.

студент

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

МАМЛЕКЕТТИК КЫЗМАТТЫН НАТЫЙЖАЛУУЛУГУ: МАМЛЕКЕТТИК КЫЗМАТКЕРДИН КЕСИПКӨЙЛҮГҮ ЖАНА ЭТИКАЛЫК СТАНДАРТТАРДЫН РОЛУ

Аннотация: Мамлекеттин өнүгүп өсүшүнүн негизги факторлору катары мамлекеттик кызматкердин кесипкөйлүгү жана этикалык нормалардын так аткарылышынан көз каранды экендиги тууралуу каралат. Кесипкөйлүктүн жогорку деңгээли - керектүү билимге жана көндүмгө ээ болууну гана эмес, туруктуу билим алууга жана өркүндөтүүгө умтулууну да камтый тургандыгы баса белгиленет. Ачыктык, жоопкерчилик жана коомго кызмат кылуу сыяктуу этикалык нормалар жарандардын мамлекеттик институттарга болгон ишениминин негизи болуп саналат. Биз кесипкөйлүктүн жоктугунун жана этикалык ченемдердин сакталбагандыгынын мамлекеттик кызматтын натыйжасыздыгы жана коомчулуктун ишениминин төмөндөшү сыяктуу терс кесепеттерин карайбыз. Макалада мамлекеттик кызматта кесипкөйлүктү жана этиканы жогорулатууга системалуу мамиле жасоо зарылдыгы жыйынтыкталат, бул акыр аягында коомдун туруктуу өнүгүшүнө жана гүлдөп өнүгүшүнө алып келет. Бул максаттарга жетүү үчүн мамлекеттин, билим берүү мекемелеринин жана жарандык коомдун комплекстүү өз ара аракеттенүүсү талап кылынат деп ырасталат.

Негизги сөздөр: мамлекет, этика, укуктук-ченемдик актылар, кодекс, мыйзам, мамлекеттик кызматкер, кесипкөйлүк, билим.

Абдылдаева Н.У.

руководитель Стартап центра
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек
startup.centre.arabaev@gmail.com

Абакирова А.

студент

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек

Джолчубекова А.

студент

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек

Нурдинова К.

студент

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек

Жайлообек уулу Т.

студент

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ: ПРОФЕССИОНАЛИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО И РОЛЬ ЭТИЧЕСКИХ СТАНДАРТОВ

Аннотация. В данной статье исследуется важная роль профессионализма и соблюдения этических норм в деятельности государственных служащих, которые являются ключевыми факторами в развитии и функционировании государственной службы любой страны. Мы подчеркиваем, что высокий уровень профессионализма включает в себя не только наличие необходимых знаний и навыков, но и стремление к постоянному обучению и совершенствованию. Этические нормы, такие как прозрачность, ответственность и служение обществу, служат основой доверия граждан к государственным институтам.

Анализируемые примеры из практики различных стран демонстрируют, как инвестиции в профессиональное развитие госслужащих и соблюдение этических стандартов способствуют повышению качества предоставляемых услуг, снижению уровня коррупции и формированию позитивного имиджа государственной службы. Мы рассматриваем негативные последствия недостатка профессионализма и несоблюдения этических норм, такие как неэффективность работы госслужбы и снижение доверия общества.

Статья подводит итог необходимости создания системного подхода к повышению профессионализма и этики в государственной службе, что в конечном итоге приведет к устойчивому развитию и процветанию общества. Мы утверждаем, что для достижения этих целей требуется комплексное взаимодействие государства, образовательных учреждений и гражданского общества.

Ключевые слова: государство, этика, нормативно-правовые акты, кодекс, закон, государственный служащий, профессионализм, образование.

Abdyldaeva N.U.

Head of Startup center
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
startup.centre.arabaev@gmail.com

Abakirova A.

student

Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek

Dzholchubekova A.

student

Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek

Jailoobek uulu T.

student

Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek

EFFICIENCY OF PUBLIC SERVICE: PROFESSIONALISM OF A CIVIL SERVANT AND THE ROLE OF ETHICAL STANDARDS

Annotation. This article examines the important role of professionalism and compliance with ethical standards in the activities of civil servants, which are key factors in the development and functioning of the civil service of any country. We emphasize that a high level of professionalism includes not only the necessary knowledge and skills, but also the desire for continuous learning and improvement. Ethical standards such as transparency, responsibility and service to society serve as the basis for citizens' trust in government institutions. The analyzed examples from the practice of various countries demonstrate how investments in the professional development of civil servants and compliance with ethical standards contribute to improving the quality of services provided, reducing corruption and creating a positive image of the civil service. We consider the negative consequences of a lack of professionalism and non-compliance with ethical standards, such as the inefficiency of the civil service and a decrease in public confidence. The article summarizes the need to create a systematic approach to improving professionalism and ethics in the public service, which will ultimately lead to sustainable development and prosperity of society. We argue that in order to achieve these goals, a comprehensive interaction of the state, educational institutions and civil society is required.

Keywords: state, ethics, regulatory legal acts, the law, civil servant, professionalism, education.

Киришүү

Мамлекеттик кызматчынын кесипкөйлүгү мамлекеттик институттардын ишинин сапатына жана натыйжалуулугуна, ошондой эле жарандардын бийликке болгон ишениминин деңгээлине түздөн-түз таасир этет. Мамлекеттик кызмат азыркы коомдун маанилүү элементтеринин бири болуп саналат, мамлекеттик институттардын натыйжалуу иштешин камсыз кылууда жана коомдук кызыкчылыктарды ишке ашырууда негизги ролду ойнойт жана мамлекет менен жарандардын ортосундагы байланыштыруучу звено болуп саналат. Ошондой эле мамлекеттик кызматкер мыйзамдык жана административдик функцияларды аткарууну гана эмес, калктын жашоо сапатына таасир этүүчү кызматтарды көрсөтүүнү да камсыз кылат.

Бул контекстте кесипкөйлүк жана этикалык ченемдерди сактоо көрсөтүлүүчү кызматтардын сапатына жана жарандардын мамлекеттик институттарга ишеним деңгээлине түздөн-түз таасир этүүчү негизги аспект болуп калат. Мамлекеттик кызматкерлердин кесипкөйлүгү өзүнө билимди жана көндүмдөрдү гана эмес, чынчылдык, жоопкерчилик жана коомдун кызыкчылыгына кызмат кылууга даярдык сыяктуу жогорку моралдык стандарттарды да камтыйт. Жарандар мамлекеттик кызматкерлердин жогорку этикалык стандарттарга ылайык иш алып барышын көргөндө, бул мамлекетке болгон ишеним деңгээлин кыйла жогорулатат. Ааламдашуу шартында, өлкөлөр саясий, экономикалык жана социалдык чөйрөлөрдө жаңы чакырыктарга жана өзгөрүүлөргө туш болгондо, мамлекеттик кызматтын сапатын жогорулатуу маселеси өзгөчө актуалдуу болуп калат. Глобалдык тенденциялар мамлекеттик кызматкерлерден ийкемдүүлүктү, жаңы шарттарга ыңгайлашуу жөндөмүн жана үзгүлтүксүз кесиптик өнүгүүнү талап кылат. Бул мамлекеттик кызматта квалификацияны жана этикалык стандарттарды жогорулатууга багытталган системалуу механизмдерди түзүү зарылдыгын шарттайт. Ошентип, мамлекеттик кызматтагы кесипкөйлүктүн жана этиканын маанилүүлүгүн түшүнүү мамлекеттик институттардын натыйжалуу иштешин камсыз кылуу үчүн гана эмес, мамлекет менен жарандардын ортосундагы туруктуу жана ишенимдүү өз ара аракеттенүүнү калыптандыруу үчүн да негизги элемент болуп калат. Азыркы дүйнөдө бул өз ара аракеттенүү туруктуу социалдык жана экономикалык өнүгүүгө жетишүү үчүн зарыл шарт болуп саналат.

Изилдөө натыйжасы

Мамлекеттик кызматтын контекстиндеги кесипкөйлүк деген түшүнүк, мамлекеттик кызматчынын милдеттерин натыйжалуу аткарууну камсыз кылган сапаттардын, көндүмдөрдүн жана жүрүм-турумдун жыйындысы дегенди түшүндүрөт. Кесипкөйлүк түшүнүгүн түзгөн бир нече негизги аспектилер деп биз төмөндөгү аныктамаларды билебиз:

- ✓ квалификация - кызматтык милдеттерди аткаруу үчүн зарыл болгон тиешелүү билимге жана атайын даярдыкка ээ болуу;
- ✓ компетенттүүлүк - билимди жана көндүмдөрдү иш жүзүндө колдоно билүү, негизделген чечимдерди кабыл алуу жана көйгөйлөрдү чечүү;
- ✓ этика - кесиптик стандарттарды сактоо, чынчылдык, жоопкерчилик жана коомдун кызыкчылыктарына берилгендик;
- ✓ үзгүлтүксүз окутуу - билимди өнүктүрүүгө жана жаңыртууга умтулуу, мыйзамдардагы жана технологиядагы өзгөрүүлөргө ылайык жаңы көндүмдөрдү үйрөнүүгө даяр болуу;
- ✓ коммуникабелдүүлүк - маалыматтын ачыктыгын жана жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу менен жарандар, кесиптештер жана башка мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттене билүү;
- ✓ уюштуруу көндүмдөрү - убакытты, ресурстарды жана тапшырмаларды натыйжалуу пландаштыруу жана башкаруу;
- ✓ адаптация - саясий, экономикалык жана социалдык чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө тез жооп берүү мүмкүнчүлүгү.

"Кыргызстан Орто-Азиядагы демократиянын аралчасы" – деп тааныйм, себеби эгемендик доорунан тартып өлкөдө сөз эркиндиги сакталып келет жана дүйнө жүзү боюнча адам укуктары, сөз эркиндиги боюнча негизги эл аралык уюмдар өз ишмердүүлүгүн Кыргызстанда жүргүзүп келет. Бул эмнени маалымдайт? – Кыргыз Республикасы чындап демократияны көздөп, адам укуктарын туу туткан өлкө катары өнүүгө кадам таштап жана 33-жылдан бери улантууга аракеттенүүдө" [7, 188 б.].

“Демократиялык укуктук мамлекетти курууда, биринчиден мамлекеттик кызматтын адекваттуу системасын, мамлекеттик башкаруу аппаратынын жогорку компетенттүү, адеп-ахлактык персоналын түзүү талап кылынат. Ушуга байланыштуу мамлекеттик бийлик органдарынын жетекчилери менен мамлекеттик кызматчылардын кесипкөлүгү, кесиптик этикасы, адептик маданиятынын жогору болушу мамлекет үчүн өтө маанилүү. Ошондой эле мамлекеттик кызмат үчүн кызматчылардын патриоттуулук, жарандуулук, кызматтык жана жеке мамилелердеги лоялдуулук, адептүүлүк, жоопкерчилик, сыпайылык, сабырдуулук, жөнөкөйлүк жана конструктивдүү диалог жүргүзө билүүсү, сатылбастык менен жан аябастык сезимдери курч өрчүгөн болушу да зарыл, бул ксөткүчтөр антиконституциялык же укукка каршы жүрүм-турумга каршылык көрсөтүүгө кайраттуулугун курчутат” [9, 4 б.].

“Биздин мамлекет баш-аламандыктарды, татаал социалдык-экономикалык жана саясий өзгөрүүлөрдү башынан бир нече ирет өткөрдү. Мисалы алып карасак: Аксы окуясы – март 2002-ж.; жоогазын революциясы – 24-март 2005-ж.; элдик апрель революциясы – 7-апрель 2010 ж.; парламенттик шайлоодон кийинки чыккан жаңжал – 4-октябрь 2020 ж.. Эркиндикти туу туткан эл катары мамлекетибиз демократиялык принциптер менен түптөлүп келет, бирок демократиялык принциптер мамлекеттин түптөлүшү менен чогуу калыптанып келсе дагы демократиялык салттар түптөлө элек десек жаңылышпайбыз” [5, 188 б.].

“Өзгөчө белигеп кетчү нерсе, 1990-1993-жылдарда, соңку жаңы алгачкы тарыхтын өтө мезгилинде, жооптуу Кыргыз Республикасынын Жогорку Совети, президенти, өкмөтү, сот бийлиги абдан ынтымакта, өз ара түшүнүү жана бирин-бири колдоо шартарында иштешкен. Ушул жылдары кыргыз коомчулугу мамлекеттик бийликти ар тараптан колдоп турган. Бийлик менен жарандык оомдун эриш-аркак, бир багытка карай, жалпы максатты көздөп иштешкени Кыргызстанды эки-үч жылда эле дүйнө тааныткан. Бийликтин да, элдин да өлкөнүн жаркын келечегине ишенимдери чоң болгон. Президент А.Акаев өзүнүн саясий карьерасынын алгачкы жылдарында кыргызстандыктардын чыныгы ишенимине жана чексиз колдоосуна ээ болгон. Кыргыз элине карата пейили ак, ниети таза болгондо А.Акаевдин тарыхта баатыр катары кала турган мүмкүнчүлүктөрү эбегейсиз жогору болгон. Бирок элдин чексиз ишеними менен назик үмүтүн президент А.Акаев актагандын ордуна, тескеринче, бийликтен элдин көңүлүн, калтырып калктын бийликке карата, адилеттүүлүккү карата үмүтү менен ишенимин уурдап кеткен. 2020-жылдын шайлоонун улам кайталанган төңкөрүштөн 4-октябрындагы жыйынтыгынан мамлекеттик кийин шайланган Президентке элдин үмүтү жанданган сыяктуу. Тарыхта берилгендей бүгүнкү күндө коомчулуктун көпчүлүгү бийликти колдоп, бийлик менен эриш аркак, бир багытта болгон сыяктуу. Кыргызстандыктардын чыныгы ишенимине, чексиз колдоосуна ээ болгон бүгүнкү бийлик Элдин үмүтүн актайт деп ишенилик, бирок ортодон добушун саткан шайлоочулар, добуш сатып алган саясатчылар мамлекеттин келечегине балта чаап, бийликке шек келтирип жатат” [4, 373 б.].

“Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызматчыларынын жана муниципалдык кызматчыларына тиешелүү, Кыргыз Республикасынын [Конституциясына](#), коррупцияга каршы аракеттенүү, мамлекеттик жана муниципалдык кызмат боюнча маселелерди жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык иштелип чыккан, ошондой эле коомдун жалпыга таанылган адептик принциптерине жана ченемдерине негизделген “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызматчыларынын жана муниципалдык кызматчыларынын этика кодексине” [2] жана Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө мыйзамына [3] таянып кызматты аткаруу абзел. “Этика кодекси мамлекеттик жарандык кызматтын жана

муниципалдык кызматтын кызматчыларына, ошондой эле мамлекеттик органдын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын жок болгон кызматчыларынын кызмат орундарын убактылуу ээлеп жаткан адамдарга да жайылтылат” [2] жана өзүнө төмөндөгү бөлүмдөрдү камтыган: “Кызматчылардын этикасынын негизги принциптери; Кызматчынын коррупцияга каршы стандарттары жана кесиптик милдеттери; Кызматчылардын кызматтык жүрүм-турумунун этикалык эрежелери;

Кызматчынын ишин уюштуруу; Кызыкчылыктардын кагылышуусундагы кызматчынын жүрүм-туруму; Белектерди алуу; Кызматтагы субординация жана өз ара мамилелер; Коомдук жана саясий иш; Жарандар менен мамилелери; Кызматчынын тышкы көрүнүшү; Пикир алышуу стили; Ачык иш-чараларга катышуу; Чет өлкөдө иш сапарда жүргөн кызматчы үчүн этика эрежелери; Мамлекеттик жарандык кызматчылардын жана муниципалдык кызматчылардын этика маселелери боюнча комиссия; Этика боюнча комиссиялардын ишинин мониторинги; Этика боюнча комиссиянын чечимдерине даттануу” [2] – деп 17 аталыштан турат. Мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин журум турумдарына, аткарган иштерине байланыштуу тартиптер, атайын талаптар укуктук ченемдик актыларда берилген, андыктан ар бир кызматкер өзүнүн ишине, ээлеген ордуна ылайык аларды аткарып туруш керек. Ал эми укуктук ченемдик актылар өз убагында жана так аткарылышы үчүн, убагында, кечиктирилбей юридикалык жоопкерчиликке тартуу механизмдери иштелиш керек.

Корутунду

Мамлекеттик кызматтын натыйжалуу болушу мамлекеттик кызматкердин кесипкөйлүгүнөн көз каранды, ал эми мамлекеттик кызматчынын кесипкөйлүгү анын ченемдик-укуктук актыларды билүүсү жана аны жакшы түшүнүүсү менен тыгыз байланышта десек жаңылышпайбыз. Ошондой эле Кыргыз Республикасынын эгемендүүлүккө ээ болгондон берки 33 жыл тарыхын анализдеп, мамлекеттик кызматчы мыйзамдар жөнүндө теориялык билимге гана ээ болбостон, бул ченемдерди практикада натыйжалуу колдоно билүү сапаты, андан тышкары адеп-ахлактык баалуулукатры жогору болуусу керек экендиги да маанилүү деп белгиледик. Себеби эгемендүү мамлекеттибизде билимдүү, илимдүү кызматкерлер эмгектенип келген, бирок тилекке каршы 2002- 2005- 2010- жылдардагы мамлекеттик төңкөрүштөр кайталанган жана алардан тышкары да элдин нааразычылыктары ар-түрдүү митингтер менен кайталанып келген.

Ченемдик-укуктук актыларды так аткаруу аркылуу жарандардын кызыкчылыктарын ишке ашырууга, коргоого жана алар менен туура кызматташууга мүмкүндүк берет. Бул өз кезегинде мамлекет менен коомдун ортосунда ишеним атмосферасын түзүүгө өбөлгө түзөт. Ошентип, натыйжалуу жана жоопкерчиликтүү мамлекеттик кызматты калыптандыруу үчүн ченемдик-укуктук актыларды билүүнүн жана колдонуунун маанилүүлүгүнө басым жасоо менен мамлекеттик кызматкерлерди дайыма окутууну камсыз кылуу зарыл. Бул мамлекеттик институттардын туруктуу иштеши үчүн негиз болот жана мамлекеттик башкаруу чөйрөсүндө тартипти камсыз кылат.

“Замандын талабына ылайык Кыргыз Республикасы кадрлардын потенциалын жогорулатуусу керек, б.а. санариптештирүү активдүү колдонууга киргизилип жаткан соң, кадрлардын IT-тармагын билүүсү зарыл. Ошондуктан Билим берүү тармагы өзүнүн программаларын жана окуу стандарттарын карап чыгышы керек. Бүгүнкү күндө ар бир адис, медик болобу, мугалим же айдоочу болобу IT-тармагын билип, программаларды колдоно билиши керек, себеби мамлекеттик тутум жана кызмат көрсөтүүнүн бардык түрлөрү

санариптештирүү форматына өтүүдө. Ошондой эле Кыргызстан онлайн форматта билим берүүнүн сапатын жакшыртуусу керек, пандемия учурунда билим берүү чөйрөсүнүн керектөөчүлөрү: окуучулар, студенттер, ата-энелер билим берүүнүн сапатына канааттанган жок. Онлайн форматта билим берүүнүн сапатын жакшыртуу үчүн мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу иштерин жүргүзүү зарыл. Окутуучулар арасында квалификациялык иштерди масштабдуу жүргүзүү, мастер класстарды, тренингдерди жана компьютердик программа менен иштөө боюнча семинарларды уюштуруп туруу зарыл” [7, 81 б.].

Колдонулган булактардын тизмеси

Ченемдик укуктук актылар

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы [Текст] // Слово Кыргызстана. – 2021. – 11 май.
2. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызматчыларынын жана муниципалдык кызматчыларынын этика кодекси - Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 31-майындагы ПЖ № 171 [Жарлыгы](#). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cbd.minjust.gov.kg/3-44/edition/1167421/kg> – Загл. с экрана.
3. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө мыйзамы ([2022-жылдын 18-январындагы №4](#), [2022-жылдын 6-июну № 41](#), [2023-жылдын 25-январындагы № 14](#), [2023-жылдын 19-октябрындагы № 190](#), [2024-жылдын 7-февралындагы № 39](#) КР Мыйзамынын редакцияларына ылайык) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cbd.minjust.gov.kg/112303/edition/2849/kg> – Загл. с экрана.

Адабияттар тизмеси

5. Абдылдаева Н.У. 2023-жылдын 28-майында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин депутатын мөөнөтүнөн мурда өтүлгөн №26 Ленин бир мандаттуу шайлоонун жыйынтыгы [Текст] / Н.У. Абдылдаева // Издание Меж.унив. Ала-Тоо. Общ.гум.науки.–2023, №3. – С. 367-375
6. Абдылдаева Н.У. Кыргыз Республикасынын шайлоо тутумунун өнүгүүсүнө конституциялык реформалардын тийгизген таасири [Текст] / Н.У.Абдылдаева // Известия НАН КР. Юрид.науки. – 2022, №3. – С.187-192.
7. Абдылдаева Н.У. Кыргыз Республикасынын шайлоо системасындагы көйгөй – шайлоочунун шайлоо маданияты [Текст] / Н.У. Абдылдаева // Издание Меж.унив. Ала-Тоо. Общ.гум.науки. – 2022, №2. – С. 193-199
8. Абдылдаева Н.У. Приоритетное направление развития избирательной системы КР. Евразийское научное объединение (ЕНО). – Москва, 2021, № 4 (74). – С. 188-190.
9. Абдылдаева Н.У. Роль пандемии Covid 19 в формировании цифровизационной системы Кыргызстана [Текст] / Абдылдаева Н. // Вестник КГУ им.И.Арабаева №3, 2019. – Бишкек.
10. Фионова Л. Р., Основные вопросы этики и этикета государственного служащего: учеб. пособие / Л. Р. Фионова. – Пенза: Изд-во ПГУ, 2021. – С.100.

Рецензент: экономика илимдеринин кандидаты, доцент Асанов Р. К.